

«Тасдиқ мекунам»

Ректори донишгоҳи миллии
Тоҷикистон д.и.х., профессор

Насриддинзода Э.С.

«27» 08 2025с.

Хулосаи

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Оид ба баррасӣ ва муҳокимаи диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзӯи: «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми гӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.03.01-физиология дар кафедраи физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи Ҳ. Сафаров Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, таҳқиқоти озмоишӣ дар шароити истеҳсолии хоҷагии кооперативии зотпарварии ба номи А. Юсупови шаҳри Ҳисор (Тоҷикистони марказӣ) ба анҷом расонида шудааст.

Дар давраи тайёр намудани диссертатсия Каримзода Марворид Олим аспиранти шубаи рӯзонаи факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба шумор мерафт.

Каримзода Марворид Олим соли 2010 ба факултаи биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ихтисоси биолог-омӯзгор дохил шуда, онро соли 2015 хатм намуд. Пас аз хатми донишгоҳи номбурда соли 2017 барои идомаи таҳсил ба шӯбаи аспирантура аз рӯйи ихтисоси 03.03.01- физиология дар назди кафедраи физиологияи одам ва ҳайвоноти факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дохил шуда ба таҳқиқоти илми машғул шудааст. Ӯ фаъолияти меҳнатнашро аз соли 2015 ба сифати муаллими фанни биология дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №69-и н. И. Сомонӣ шуруъ намуда, сипас соли 2017 то ин ҳол ба ҳайси ассистенти кафедраи биохимия ва генетикаи ДДОТ ба номи С. Айни кору фаъолият дорад.

Номбурда бо фармони Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 21.01.2017, №21-05 ба ҳайси аспиранти шубаи рӯзонаи факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул гардидааст.

Мавзӯи диссертатсия дар суратчаласаи кафедраи физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи Ҳ. Сафаров Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар санаи 26.04. 2017, суратмаҷлиси №10 дар мавзӯи «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми гӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» таҳти роҳбарии доктори илмҳои кишоварзӣ, мудири шӯбаи Институти чорводорӣ ва чарогоҳҳои АИКТ Иргашев Толибҷон Абиджанович тасдиқ гардидааст.

Ба М.О. Каримзода оид ба супоридани имтиҳонҳои минимуми номзадӣ аз фанҳои фалсафа, забони хориҷӣ ва ихтисос 03.03.01 - физиология шаҳодатномаи №90 аз 10.06.2021 дода шудааст.

Диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар факултети биологияи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз 25 августи 2025, №11 таҳти муҳокима қарор гардидааст. Ба диссертатсия аз ҷониби муқарризон: профессори кафедраи физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи Ҳ. Сафаров Донишгоҳи миллии Тоҷикистон А.И. Каримзода, дотсенти кафедраи физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи Ҳ. Сафарови Донишгоҳи миллии Тоҷикистон А.М. Собиров баҳои мусбат дода шуда, пас аз ислоҳи камбудӣҳо барои ҳимоя дар Шурои диссертатсионии 6D.KOA-051 назди ДМТ пешниҳод карда мешавад.

Қайд кардан ҷоиз аст, ки дар диссертатсия М.О. Каримзода бори аввал дар шароити водии Ҳисор маълумотҳои нав оид ба таъсири бентонит ва комплекси иловагӣҳои бентонитдори сафедаву витамину минералӣ премикси «Букча»-и истеҳсоли ватанӣ ба раванди физиология-биохимиявӣ ва инчунин ба мубодилаи моддаҳо, афзоиш ва инкишофи ғӯсолаҳои зоти тоҷикии сиёҳалои чорво то синни 6 моҳагӣ омӯхта шуда маълумотҳои назарас ба даст оварда шуд. Нахустин бор дар амал ошкор карда шуд, ки ҳангоми парвариши ғӯсолаҳо дар меъёрҳои пасти хӯрокҳои ширӣ (120 кг шири ҳолис) истифодабарии бентонит бо вояи 80-100г ва 80 г премикси «Букча» дар тобистон аз моддаи хушкӣ ратсион ҳамон гуна афзоишро таъмин мекунад, ки ҳангоми масрафи 150 кг шири ҳолис дар як моҳ, бо коҳишёбии масрафи хӯрока ба андозаи 11% ($P < 0,01$) (аз 4,2 то 3,7 воҳиди хӯрока) ба 1 кг афзоиши вазни зинда таъмин менамояд. Иловаи бентонит ва премикс дар ҳолати кам будани миқдори хӯрокаҳои ширӣ ба афзоиши миёнаи шабонарӯзии вазни зиндаи ғӯсолаҳо ва пардохти хӯрока таъсири мусбат мерасонад.

Маводи таҳқиқоти диссертатсиониро ҳангоми хондани лексияҳо ва баргузор намудани машғулиятҳои озмоишгоҳию амалӣ аз рӯйи ихтисосҳои биология, биохимия, физиология, экологияи муассисаҳои таҳсилоти олӣ оид ба тайёр намудани бакалаврҳо, магистрҳо ва докторони PhD истифода намудан мумкин аст.

Оид ба натиҷаи баррасии диссертатсия дар мавзӯи «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳои организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» чунин ҳулосаҳо қабул карда шуд:

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ (бо шарҳ ва соҳаи таҳқиқот). Рисола ба шиносномаи ихтисоси 03.03.01–физиология, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи бандҳои зерин тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад:

Мувофиқи ба банди 1: Омӯзиши қонуниятҳо ва механизмҳои нигоҳдории доимиятӣ муҳити дохилии организм;

Мувофиқи ба банди 3: Тадқиқи қонуниятҳои функционалии системаҳои асосии организм (асаб, иммунӣ, сенсорӣ, ҳаракатӣ, хун, гардиши хун, гардиши лимфа, нафаскашӣ, ихроҷ, ҳозима, тарашшуҳи дохилӣ ва ғайра);

Мувофиқи ба банди 5: Тадқиқи динамикаи равандҳои физиологӣ дар тамоми давраҳои инкишофи организм.

Мувофиқи ба банди 9: Таҳлил, тавсиф ва омӯзиши механизмҳои биоритмҳои равандҳои физиологӣ;

Мувофиқи ба банди 12: Механизми физиологии мутобиқшавии ба ҳама гуна шаклҳо, намудҳо ва шароитҳои фаъолият аз он ҷумла ба шароити экстремалӣ. Коркарди муҳаннизми идоракунии мутобиқшавии функсияҳои физиологии одам ба шароитҳои қаҳратуни табиӣ- иқлимӣ;

Кори диссертатсионӣ тибқи нақшаи таҳқиқотҳои илмӣ кафедраи физиологияи одам ва ҳайвоноти Донишгоҳи миллии Тоҷикистон «Ба таври қиёсӣ омӯзиши таъсири омилҳои гуногуни экологӣ ба тағйирёбии ҳолати функционалии организми одам ва ҳайвонот» (№ 0110 РК 132), ки қисми барномаи маҷмуавии илмӣ-таҳқиқотӣ дар доираи Барномаи сармоягузори «Оид ба Консепсияи комплекси рушди чорводорӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2015-2020» мебошад, иҷро гардидааст. Мавзӯи тадқиқ дар бобати амалӣ гардидани солҳои 2020 - 2040 бистсолаи омӯзиши илмҳои табиӣ, дақиқ ва риёзӣ мусоидат мекунад.

Интишорот аз рӯи мавзӯи диссертатсия. Муаллиф аз рӯи натиҷаҳои таҳқиқот 20 корҳои илмӣ, аз ҷумла 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи феҳристи тавсиянамудаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Русия аз нашр баромадааст. Вай доир ба мавзӯ 1—монография ва 2 дастури методӣ, ки дар онҳо тавсияҳои амалӣ оид ба ҳазмшавии вояхҳои моддаҳои ғизоии ғӯсолаҳо, мубодилаи моддаҳо ва суръати афзоиш ва инкишофи нишондиҳандаҳои биохимиявии хуни онҳо дар шароити водии Ҳисори Тоҷикистони Марказӣ таҳия карда шудааст, ба таъб расонидааст.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Муаллифи диссертатсия барои дар ҷунин сатҳ анҷом додани таҳқиқот адабиёти зиёди илмию назариявиро мутолиа кардааст, нуқтаи назари муҳаққиқони зиёди соҳаро омӯхта, дар таҷрибаву озмоишҳои худ, коркард ва таҳлили натиҷаҳо ба таври муқоисавӣ истифода бурдааст. Ҷиҳати қобили тазаккур он аст, ки зимни баррасиҳо ва натиҷагирӣҳо андешаву ақидаи мустақилонаи худро низ баён карда тавонистааст. Вай гурӯҳҳои таҷрибавии чорворо ташкил карда, ҳазмшавии моддаҳои ғизоии воёи хӯроқа, мубодилаи таҷрибаҳо, хусусиятҳои физиологӣ, нишондиҳандаҳои клиникӣ ва гематологӣ, мубодилаи газу нерӯӣ, афзоиш, инкишоф, коркарди омории маълумотҳои ба дастомадаро омӯхта, натиҷаҳои таҳқиқотҳоро дар интишорот ва ҷобачогузори рисолаи номзадӣ ва автореферат инъикос намудааст.

Диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзӯи: « Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодаи

гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» ба ихтисоси интихобшуда пурра мувофиқат мекунад.

Диссертатсия аз мукқадима ва 4 боб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Вобаста ба мавзуи ва масоили таҳқиқи диссертатсионӣ 20 мақола аз ҷумла 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Русия инчунин 12 фишурда дар маҷмуаи конференсияҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Федератсияи Русия нашр шудааст, ки ҳаҷми умумии онҳо 28 ҷузъи чопиро ташкил медиҳад.

Мундариҷаи асосии таҳқиқ аз рӯйи мавзуи диссертатсия дар таълифоти зерини муаллиф инъоқос ёфтааст:

I.Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи Олии Аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:

[1-М]. Каримова М.О. Клинические показатели и газоэнергетический обмен телят при использовании бентонита и премикса в условиях долинной зоны Таджикистана [Текст] / М.О. Каримова, Т.А. Иргашев, В.И. Косилов, О.А. Быкова// Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2018. – №2 (70). – С.156-159.

[2-М]. Каримова М.О. Рост и развитие телят при скармливании бентонита и бентонитсодержащего премикса [Текст] / М.О. Каримова, Т.А. Иргашев, Ф.Н. Байгенов // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – 2019. – №4 (78). – С.205-208.

[3-М]. Каримова М.О. Метаболизм незаменимых аминокислот в организме телят под влиянием кормовой добавки [Текст] / М.О. Каримова, Т.А. Иргашев, В.И. Косилов, Ф.Н. Байгенов, М.Б. Ребезов // Известия Оренбургского государственного аграрного университета. – Оренбург, 2020. – №4 (84). – С.302-307.

[4-М]. Каримзода М.О. Влияние бентонитсодержащего премикса «Букача» на состав крови откормливаемых бычков [Текст] / М.О. Каримзода // Доклады Таджикской академии сельскохозяйственных наук. – Душанбе, 2024. – №4 (82). –С.141-148.

[5-М]. Каримзода М.О. Мубодилаи газу нерӯӣ ва нишондиҳандаҳои клиникии ғӯсолаҳо ҳангоми дар вояи маводҳои ғизоӣ илова кардани премикси витаминию минералии «Буққача» [Матн] / М.О. Каримзода // «Ҷаъми донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои табиӣ». – Душанбе, 2024. – №4 (24). – С.207-210.

Монаграфия

[6-М]. Каримова М.О. Использование минерально-белково-витаминных добавок в животноводстве Таджикистана [Текст] / Т.А.Иргашев, Э.С.Шамсов, Ф.Н.Байгенов, В.И.Косилов, Д.Д.Эргашев, М.О. Каримова – Душанбе: «КВД Матбаа» 2021. – 354с., ил.

Тавсиянома

[7-М]. Иргашев Т.А., Каримова М.О., Шамсов Э.С., Байгенов Ф.Н. Дастури методӣ оид ба истифодабарии гили бентонит ва премикс дар хӯронидани гӯсолаҳои то 6 моҳа. – Душанбе: Эр- граф, 2020. – 20 с.

[8-М]. Иргашев Т.А., Шамсов Э.С., Раҷабов Ф.М., Эргашев Д.Д., Каримова М.О., Байгенов Ф.Н. Тавсиянома оид ба истифодабарии самараноки вояҳои гуногуни гили бентонит дар давраи парвариш ва парвории буккачаҳо. – Душанбе: Эр- граф, 2020. – 24 с.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ чошудаанд:

[9-М]. Каримова М.О. Влияние минеральных добавок на гематологические показатели телят в условиях Гиссарской долины [Текст] / М.О. Каримова, Т.А. Иргашев // Мат. III Всероссийской молодежной конф. – школе с междунар. участием «Достижения химии в агропромышленном комплексе», посвященной 75-летию академика АН РБ И.Б. Абдрахманова (30 мая 1 июня 2017 г.). – Уфа. Башкирский ГАУ, 2017. – С.33-37.

[10-М]. Каримова М.О. Влияние бентонитсодержащих премиксов на метаболизм серы у молодняка таджикского типа черно-пестрой породы [Текст] / Иргашев Т.А., Каримова М.О. // Инновационные технологии увеличения производства высококачественной продукции животноводства: матер. II междунар. научно-практической конференции института животноводства таджикской академии сельскохозяйственных наук совместно с ФГБОУ ВО Башкирским государственным аграрным университетом (18-19 Октября 2018 Г.). – Душанбе: ЭР-граф, 2018. – С.335-337.

[11-М]. Каримова М.О. Переваримость питательных веществ рациона при скормливании телятам бентонитом и премиксом [Текст] / Иргашев Т.А., Каримова М.О., Салимов Т., Байгенов Ф.Н., Эргашев Д.Д., Косилов В.И. // Фундаментальные и прикладные аспекты кормления сельскохозяйственных животных: материалы междунар. науч. практ. конф., посвящ. 100-летию со дня рождения А.П. Калашникова. – Дубровицы: ФГБНУ ФНЦ ВИЖ им. Л.К. Эрнста, 2018. – С.124-126.

[12-М]. Каримова М.О. Влияние бентонитсодержащего премикса на рост и развитие телят [Текст] / Каримова М.О., Иргашев Т.А., Байгенов Ф.Н., Калякина Р.Г., Гизатуллин Р.С. // Современные проблемы зоотехнии: // Материалы II Межд.науч.-практич. конфренц. посещен. памяти д.с.-х.н., профессора Муслимова Б.М. (14 ноября 2019 год) Костанайский государственный университет им.А. Байтурсынова. – Костанай, 2019. – С.159-164.

[13-М]. Каримова М.О. Влияние бентонита и бентонитсодержащего премикса на водно-солевой обмен организма телят в условиях жаркого климата Таджикистана [Текст] / Иргашев Т.А., Каримова М.О., Байгенов Ф.Н., Косилов В.И. // «Проблемы опустынивания: Динамика, оценка,

решение» Материалы Межд. научно-практич. конф. (13-14 декабря 2019 г.). – Самарканд, Узбекистан, 2019. – С.120-123.

[14-М]. Каримова М.О. Живая масса и экстерьер телят при скормливание кормовых добавок [Текст] / Каримова М.О., Губайдуллин Н.М., Иргашев Т.А. // Состояние и перспективы увеличения производства высококачественной продукции сельского хозяйства: мат. VIII Меж. научно-практ. конф. Башкирск. гос. аграр. ун-т, Томск. с.-х. ин-т [и др.]. – Новосибирск: ИЦ НГАУ «Золотой колос», 2020 – С.59-61.

[15-М]. Каримова М.О. Ҳазмшавии моддаҳои ғизоии воёи хӯроки гӯсолаҳо дар шароити водии Ҳисор [Матн] / Каримова М.О., Байгенов Ф.Н. Шамсов Э.С., Иргашев Т.А., Олимов С.Х. // Сб. научн. статей науч. Практ. конф. Инновационные технологии производства, переработка продуктов животноводства, птицеводства, рыбоводства и пчеловодства в Республики Таджикистан (29 марта 2022г). – Душанбе: ООО «Нушоб», 2022. – С.27-30.

[16-М]. Каримова М.О. Нишондиҳандаҳои сифати гӯшти лаҳми буққаҷаҳои зоти симменталӣ. [Матн] / С.Олимов, Т.А. Иргашев, Э.С.Шамсов, Д.М. Ахмедов, М.О. Каримова // Проблема адаптации организма человека и животных под влиянием различных экологических факторов: Сб. статей респуб. научно-практ. конф. с между. участием, посвящ. 85 летию со дня рож. академика Х.М. Сафарова (04 мая 2022 г ТНУ. – Душанбе: ТНУ, 2022. – С.356-366.

[17-М]. Каримова М.О. Эффективность использования бентонита и бентонитсодержащего премикса на расход кормов, рост и развитие телят [Текст] / Иргашев Т.А., Байгенов Ф.Н., Каримова М.О., Олимов С.Х., Фаткуллин Р.Р., Седых Т. А ж. Аграрный вестник Приморья. г. – Уссурийск, 2022. – С.26-29.

[18-М]. Каримова М.О. Влияние бентонитсодержащего премикса «Букача» на качества откармливаемых бычков [Текст] / Иргашев Т.А., Шамсов Э.С., Каримова М.О. // Состояние и перспективы увеличения производства высококачественной продукции сельского хозяйства: материалы XII Международной научно-практической конференции / Башкирск. гос.аграр. ун-т, Новосиб. гос.аграр. ун-т [и др.]. – Новосибирск: ИЦ НГАУ «Золотой колос», 2023. – С.25-28.

[19-М]. Каримова М.О. Влияние бентонитсодержащего премикса «Букача» на качества откармливаемых бычков [Текст] / Иргашев Т.А., Шамсов Э.С., Каримова М.О. // Состояние и перспективы увеличения производства высококачественной продукции сельского хозяйства: материалы XII Международной научно-практической конференции / Башкирск. гос.аграр. ун-т, Новосиб. гос.аграр. ун-т [и др.]. – Новосибирск: ИЦ НГАУ «Золотой колос», 2023. – С.25-28.

[20-М]. Каримова М.О. Влияние бентонита и бентонитсодержащего премикса на рост и развитие телят [Текст] / Каримова М.О., Иргашев Т.А. // Современные проблемы развития ветеринарной медицины и биотехнологии: Материалы национальной научно-практической

конференции с международным участием 31 ноября 2023 г. /под общей редакцией М.С. Сеитов - Электрон. дан. (1,35 Mb) - Оренбург: ФГБОУ ВО ОГАУ, Оренбург. 2023. С.228-229.

Чаласа пас аз муҳокимаи диссертатсия ва шунидани нуктаи назари муҳоқиқони соҳа чунин

қарор қабул кард:

1. Диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзуи: «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.03.01-физиология кори таҳқиқии анҷомёфта ҳисобида шавад.
2. Диссертатсияи Каримзода Марворид Олим дар мавзуи: «Хусусиятҳои физиологӣ ва мубодилаи моддаҳо дар организми ғӯсолаҳо ҳангоми истифодаи гили бентонит ва премикс дар шароити иқлими гарм» барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои биологӣ аз рӯйи ихтисоси 03.03.01-физиология бо назардошти ислоҳи эродҳои гирифташуда барои ҳимоя дар шурои диссертатсионии дахлдор тавсия дода шавад.

Хулоса дар чаласаи васеи кафедраи физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи академик Сафаров Ҳ.М. Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар санаи 25 августи соли 2025, № 11 қабул гардидааст.

Иштирок дошт ҳамагӣ 19 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор» - 19 нафар, «зид» - нест, «бетараф» - нест.

Протоколи №11 аз 25 августи соли 2025.

Раиси чаласа: Мудири кафедраи

Физиологияи одам ва ҳайвонот ба

номи академик Сафаров Ҳ.М. н.и.б., дотсент

Ихтисос 03.03.01-физиология

Ахмедов Д.М.

Котиби чаласа; котиби кафедраи

Физиологияи одам ва ҳайвонот ба

номи академик Сафаров Ҳ.М. н.и.б

Алиева М.Т.

Имзоҳои Мудири кафедраи Физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи академик Сафаров Ҳ.М. н.и.б., дотсент Ахмедов Д.М., ва котиби кафедраи Физиологияи одам ва ҳайвонот ба номи академик Сафаров Ҳ.М. н.и.б Алиева М.Т., тасдиқ мекунам:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси ДМТ

Шодихонзода Э.Ш.
25.08.2025